

Andrzej Kowalczyk

WPROWADZENIE

Idea opublikowania artykułów zawartych w prezentowanym tomie pojawiła się w związku z jubileuszem 50-lecia pracy naukowo-badawczej Pani Profesor Alicji Krzymowskiej-Kostrowickiej na Uniwersytecie Warszawskim. Autorami opracowań zamieszczonych w prezentowanym zeszycie *Prac i Studiów Geograficznych* są pracownicy, doktoranci i absolwenci Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, którzy w większości przypadków byli studentami Pani Profesor i w dużej mierze Jej zawdzięczają zainteresowanie geografiami turystyki.

Przedmiot badań współczesnej geografii turystyki różni się od przedmiotu badań tej dyscypliny geografii sprzed kilkudziesięciu lat. Jest to związane po części z nowymi podejściami badawczymi w geografii (czynniki wewnętrzne), ale przede wszystkim wynika z pojawienia się nowych form turystyki, wprowadzania w usługach turystycznych nowych technologii, zdobywaniu popularności przez nowe kierunki przemieszczeń turystycznych, nabierania przez turystykę coraz większego znaczenia dla światowej gospodarki itp. (czynniki zewnętrzne). Tym samym można przyjąć, że zmiany w przedmiocie badań geografii turystyki są odbiciem przemian ekonomicznych, kulturowych, politycznych i technologicznych zachodzących w społeczeństwie.

Nowe tendencje w geografii turystyki można dostrzec poddając analizie tytuły oraz zawartość książek i czasopism poświęconych przestrzennym aspektom turystyki. Już z pobieżnej analizy wynika, że poczynając od kilkunastu lat coraz więcej uwagi poświęca się tzw. turystyce zrównoważonej (ang. *sustainable tourism*), która jest traktowana jako pożądana alternatywa dla tzw. turystyki masowej. Z punktu widzenia geografii jako nauki coraz częstsze podejmowanie badań nad turystyką zrównoważoną ma bardzo istotne znaczenie, gdyż można je uznać za odpowiedź geografów zajmujących się turystyką i rekreacją na wezwania do całościowego (holistycznego) traktowania geografii.

W przedstawianym tomie *Prac i Studiów Geograficznych* Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego problematyka związana z turystyką zrównoważoną pojawia się w większości artykułów. Jednak szczególnie dużo miejsca zajmuje ona w opracowaniach autorstwa Anny Dudek i Andrzeja Kowalczyka, Małgorzaty Durydiwki, Macieja Jędrusika, Marii Skoczek, Bogumily Lisockiej-Jaegermann, Joanny Małek i Andrzeja Kowalczyka. W tym miejscu należy za-

uważyć, że chociaż w niektórych artykułach (zwłaszcza w artykułach autorstwa A. Dudek i A. Kowalczyka oraz M. Jędrusika) jest ona traktowana jako kategoria turystyki bliska turystyce przyrodniczej (turystyce ekologicznej, ekoturystyce), to jednak większość autorów podkreśla istotną rolę turystyki zrównoważonej w procesie aktywizacji lokalnej gospodarki, w dążeniu do zachowania przez społeczności lokalne tożsamości kulturowej itp. Podejście takie można dostrzec zwłaszcza w opracowaniach M. Skoczek, B. Lisockiej-Jaegermann, J. Małek i A. Kowalczyka.

Inną tendencją silnie występującą we współczesnej geografii turystyki są jej bardzo silne powiązania z naukami ekonomicznymi. Jako przykład tych trendów może posłużyć wydana w 1998 r. doskonała monografia pod redakcją Dimitri Ioannidesa i Keitha G. Debbage'a *The economic geography of the tourist industry. A supply-side analysis*. W opracowaniach mieszczących się w nurcie nazywanym "ekonomiczną geografiami turystyki" środowisko przyrodnicze jest traktowane jako tło dla procesów ekonomicznych (w mniejszym stopniu społeczno-ekonomicznych) i decyzji politycznych. Szczególnie dużo uwagi poświęca się natomiast badaniu znaczenia dla turystyki wprowadzania nowych technologii i nowych form zarządzania, analizowaniu przepływów kapitału, poddawaniu badaniom zachowań turystów (traktowanych jako konsumenci), określaniu czynników lokalizacji usług turystycznych itp. W "ekonomicznej geografii turystyki" jednym z częściej stosowanych podejść badawczych jest traktowanie turystyki jako istotnej części składowej procesu globalizacji.

Spośród artykułów przedstawionych w prezentowanym tomie *Prac i Studiów Geograficznych* w opisanym nurcie mieszczą się z całą pewnością opracowanie Agnieszki Kaczorek i Andrzeja Kowalczyka oraz pozostający na pograniczu geografii turystyki i geografii handlu artykuł Waldemara Wilka.

Według cytowanego w niektórych artykułach składających się na przedstawiany tom K. Przeclawskiego (1979, 1994) jednym z ważniejszych zadań turystyki jest jej rola edukacyjna. Chociaż problemem tym zajmują się głównie socjologowie i pedagodzy, we współczesnej geografii turystyki turystykę postrzega się jako formę aktywności człowieka, która sprzyja lepszemu poznawaniu zależności człowiek – przyroda, wzbogaca wiedzę geograficzną, przyrodniczą, historyczną itp. Ponieważ tak rozumiana turystyka edukacyjna mieści się w szeroko traktowanej turystyce zrównoważonej, niektórzy autorzy zajmują się takimi formami turystyki jak turystyka militarno-historyczna, turystyka językowa, turystyka dzieci i młodzieży itp.

W przedstawianym zeszycie *Prac i Studiów Geograficznych* edukacyjnej roli turystyki poświęcone są przede wszystkim artykuły autorstwa Anny Kulnicz i Marii M. Wilczyńskiej-Wołoszyn, Ewy Piotrowskiej oraz Sebastiana Kraheła. Ponieważ temat ten – co prawda w nieco mniejszym stopniu – przewija się w wielu innych artykułach (zwłaszcza w tekstach A. Dudek i A. Kowalczyka oraz M. Durydiwki) można uznać, że edukacyjna rola turystyki jest we współczesnej geografii turystyki nie mniej ważna niż gospodarcze znaczenie turystyki.

Artykuły zamieszczone w tomie *Prac i Studiów Geograficznych* poświęconych geografii turystyki zostały napisane w różnej konwencji. Obok opracowań, w których główny nacisk został położony na kwestie terminologiczne, krytyczne przedstawienie teorii autorstwa innych badaczy oraz zaprezentowanie własnych koncepcji (J. Matek, M. Durydiwka, I. Łęcka, W. Wilk), w prezentowanym zeszycie są artykuły powstałe przede wszystkim na podstawie badań własnych autorów (artykuły A. Kulinicz i M.M. Wilczyńskiej-Wołoszyn, E. Piotrowskiej), a także opracowania łączące oba podejścia (artykuły M. Jędrusika, A. Kowalczyka, B. Lisockiej-Jaegermann, M. Skoczek, S. Krahela, A. Kaczorek i A. Kowalczyka oraz A. Dudek i A. Kowalczyka).

Noszący tytuł *Geografia turystyki* kolejny tom *Prac i Studiów Geograficznych* Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego został zdedykowany Pani Profesor Alicji Krzymowskiej-Kostrowickiej, która od blisko 40 chyba lat prowadzi na Uniwersytecie Warszawskim badania nad przestrzennymi aspektami turystyki. Choć w dorobku Pani Profesor przeważają opracowania poświęcone przyrodniczym uwarunkowaniom i skutkom turystyki (należy pamiętać, że Pani Profesor jest autorką bardzo często cytowanej przez innych badaczy monografii *Geokologia turystyki i wypoczynku*), to jednak wśród licznych książek i artykułów Jej autorstwa można znaleźć liczne publikacje poświęcone planistycznym problemom turystyki oraz turystyce edukacyjnej. Poczynając od przelomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych Pani Profesor Alicja Krzymowska-Kostrowicka z dużym powodzeniem propaguje konieczność całościowego podejścia do turystyki, widząc w tym istotną rolę dla geografii. Tym samym można przyjąć, że już wtedy – czego dowodem może być Jej rozprawa habilitacyjna poświęcona terytorialnemu systemowi rekreacyjnemu w rejonie jeziora Wigry (Krzymowska-Kostrowicka 1980) – Pani Profesor zaczęła zajmować się turystyką zrównoważoną, która dopiero po kilkunastu latach zaczęła być jednym z głównych tematów dominujących w światowej geografii turystyki.

Literatura

- Ioannides D., Debbage K.G. (red.), 1998, *The economic geography of the tourist industry. A supply-side analysis*. Routledge, London & New York.
- Krzymowska-Kostrowicka A., 1980, *Terytorialny system rekreacyjny*. Prace Geograficzne IGI PAN, z. 138, Warszawa.
- Krzymowska-Kostrowicka A., 1997, *Geokologia turystyki i wypoczynku*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Przeclawski K., 1979, *Socjologiczne problemy turystyki*. Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa
- Przeclawski K., 1994, *Turystyka a świat współczesny*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Andrzej Kowalczyk

INTRODUCTION

Summary

The idea of publishing the papers included in the present volume goes back to Professor Alicja Krzymowska-Kostrowicka's 50th anniversary of research work at Warsaw University. The authors of the studies presented in this edition of *Prace i Studia Geograficzne* (Studies in Geography) are the employees, graduates and post-graduates of the Department of Geography and Regional Studies of Warsaw University, who, in most cases, used to be Professor Krzymowska-Kostrowicka's students, and whose interest in the geography of tourism should be in most part credited to her.

The subject matter of the contemporary tourism research differs from that of a few dozen of years ago. This is partially connected with new research attitudes in geography (internal factors), but first of all it results from new forms of tourism, the implementation of new technologies in tourist services, new tourist traffic destinations becoming popular, tourism becoming a more significant sector of world economy, etc. (external factors). Thus it might be assumed that the changes in the subject matter of the geography of tourism reflect the economic, cultural, political and technological changes that are taking place in the society.

New tendencies in the geography of tourism are to be observed upon the analysis of the titles and contents of the books and periodicals dedicated to the spatial aspects of tourism. Even the casual analysis reveals that for the last dozen or so of years more attention has been paid to sustainable tourism, which is treated as a desirable alternative for the so-called mass tourism. From the point of view of geography as a science, taking up sustainable tourism as a more frequent subject of studies is very significant, as this might be considered a response of tourism and leisure geographers to the calls for holistic approach in geography. In the present volume of *Prace i Studia Geograficzne* of the Department of Geography and Regional Studies of Warsaw University the issues related to sustainable tourism find their way in most papers.

Another tendency to appear in the contemporary geography of tourism is its very close links to economy-related sciences. One of the examples of such trends is an excellent monograph edited by Dimitri Ioannides and Keith G. Debbage *The Economic Geography of the Tourist Industry. A Supply-Side Analysis*, issued in 1998. In the studies labelled "economic geography of tourism" natural environment is treated as a background for economic processes (less so for social-economic ones) and political decisions. Especially much attention is paid to the significance of tourism with regard to the implementation of new technologies and new forms of management, and to analysing capital flows, examining the behaviours of tourists (as consumers), determining the factors such as the location of tourist services, etc. One of the frequent types of approach in the "economic geography of tourism" is treating tourism as a relevant component of the globalisation process. Three of the papers presented in this volume of *Prace i Studia Geograficzne* fall within the above described course.

According to K. Przeclawski (1979, 1994), quoted in some of the papers in this volume, one of the important objectives of tourism is its educational function. Although this problem is mainly within the competence of sociologists and educators, contemporary geography of tourism perceives tourism as a form of human activity which adds to better understanding of the man-nature relationship, and which enhances the knowledge of geography, nature, history, etc. As such defined educational tourism may be considered a part of wider perspective sustainable tourism, some authors dwell on the forms of tourism such as military and historical tourism, linguistic tourism, children and youths tourism, etc. Of the papers included in the present volume of *Prace i Studia Geograficzne*, three articles are mainly dedicated to the educational function of tourism.

The papers included in the volume of *Prace i Studia Geograficzne* dedicated to the geography of tourism present various conventions. Apart from the studies which focus on terminological issues, critical presentation of the other authors' theories and presenting the author's own concepts (J. Malek, M. Durydiwka, I. Łęcka, W. Wilk), the volume also contains papers which are the effects of their respective authors' own studies (the papers by A. Kulnicz and M. M. Wilczyńska-Woloszyn, and by E. Piotrowska), as well as the articles combining the two types of approach (the papers by M. Jędrusik, A. Kowalczyk, B. Lisocka-Jaegermann, M. Skoczek, S. Krahel, A. Kaczorek and A. Kowalczyk, and by A. Dudek and A. Kowalczyk).

The forthcoming volume of *Prace i Studia Geograficzne* of the Department of Geography and regional Studies of Warsaw University, entitled *Geografia turystyki* (Tourism Geography), has been committed to Professor Alicja Krzymowska-Kostrowicka, who for almost 40 years carried out research on the spatial aspects of tourism at Warsaw University. Although most of her works have been dedicated to the natural conditioning and results of tourism (Professor Krzymowska-Kostrowicka is the author of a monograph, *Geoekologia turystyki i wypoczynku* (Geoecology of tourism and leisure), very frequently quoted by other researchers), yet among numerous books and articles she has published, one may find many publications on planning issues of tourism and on educational tourism. Since the turn of the 1970s and 1980s, Professor Krzymowska-Kostrowicka has been successfully advocating the holistic approach to tourism, considering it an important objective for the science of geography. Thus it may be assumed that she started to study sustainable tourism back in those times – as evidenced by her postdoctoral dissertation devoted to the territorial leisure system in the Wigry lake region (Krzymowska-Kostrowicka 1980) – which only a dozen years after became one of the main issues in the geography of tourism worldwide.